

A bíbor méltóság, a sárga árulás – Szimbólumok és rituálék a jogtörténetben

„Az embert a szimbólumok – elsősorban a szavak – használata röpti el a múltba, a jövőbe vagy a képzelet birodalmába”.
(Susan Greenfield)

A bíbor méltóság, a sárga árulás – Szimbólumok és rituálék a jogtörténetben címmel jelent meg Bódiné Beliznai Kinga könyve 2014-ben.¹ A szerző az ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének adjunktusa, aki tudományos fokozatát 2011-ben szerezte meg a szimbólumok és rituálék témakörében írott dolgozatával. A kötet a disszertáció képekkel gazdagon illusztrált, kibővített változata, mely a jogtörténet egy ritka, hazánkban sajnálatosan kevésbé kidolgozott területét tárgyalja.

A szerző fő kiindulási pontjai a szimbólum és a rituálék jelentése. A jogban elsőként az igazságszolgáltatásban megjelenő szimbólumok juthatnak eszünkbe, a szerző azonban rendkívül pontosan járja körül az európai és főként a magyar jogtörténet különböző szegmenseiben megjelenő jelképeket és szertartásokat egyaránt. A kötetben helyenként az amerikai, ázsiai szokásokról és szimbólumokról is szó esik, tovább színesítve a bemutatást.

A munka első része a színek jelentését taglalja, ami azért is különösen érdekes, mert a szerző magyar jogeseteket is példaként hoz fel szerepük szemléltetésére. Az állatszimbólumok vonatkozásában az emberi kultúra és az állatok kapcsolata szolgál bevezetésként, illetőleg az állatok büntetőjogi felelősségre vonása. A jogtörténetnek ez a szelete meglehetősen bizarr, és napjainkban megmosolyogtató adalék az érdeklődők számára, kétségtelen azonban, hogy már az Ószövetségben is találkozunk hasonló esetekkel. Nem meglepő tehát, hogy Európa több országában is számos ilyen eljárást írnak le a különböző források. A büntetőjogi eseteken (rongálás, testi sértés, emberölés) túlmenően a károkozás problematikája kapcsán is találkozhatunk az állatokkal. A kecskék, disznók, lovak, marhák és egyéb állatok megbüntetése, nyilvános kivégzése, hosszú évszázadokon át létező jelenség volt kontinensünkön, amelyhez kapcsolódóan szívesen olvastam volna esetleges magyar vonatkozású esetekről is. A címerállatok vonatkozásában kiemelendő a ló szerepe, hiszen lovas nemzet lévén a magyar őskultúrában jelentőségükhöz kétség nem férhet. A további címerállatok közül az oroszlán-, medve-, sas-, szarvas-, daru-, kakas-, griff-, sárkány- és egyszarvúmotívumok részletezésével találkozunk, vala-

* Talabos Dávidné dr. Lukács Nikolett óraadó, DE ÁJK Jogtörténeti Tanszék, Debrecen, talabosdavidne@gmail.com.

¹ BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *A bíbor méltóság, a sárga árulás. Szimbólumok és rituálék a jogtörténetben*, Balassi Kiadó, Budapest, 2014, 316.

mint egyéb élőlények (macska, farkas, kutya, kecske, elefánt, kos, hermelin, nyúl, béka, kígyó, holló, szarka) jogtörténeti megjelenítésével és funkciójával is megismerkedhetünk. A magyar népszokásokban felbukkanó állatok vizsgálata nemcsak a jogászok, hanem a kultúrtörténettel, folklórral és néprajzzal foglalkozók számára is figyelemfelkeltő és örömteli lehet.

A következő fejezet az öltözködésre vonatkozó szabályokat ismerteti, elkülönítve a megkülönböztető és megszegyenítő öltözékeket. Kiemelendő az öltözékekhez való hozzájutás (vásárlás, ajándék, hozomány, örökség, fizetség) fajtáinak bemutatása is, hiszen hazánk jogtörténetében is értékes adalékokra bukkanhatunk e téren. A hatalmi felségjelvények és az uralkodói legitimitás eredetének, szokásainak és rituáléinak elemzése a folyamatos változások és hagyományok kereszttüzében a magyar jogtörténetek számára is hasznos tényeket tartalmaz. Az ítélezési szimbólumok változatossága (kard, pálca, bot, bárd, mérleg, lustitia) és a bírák választásával, a bírósági tárgyalások szokásaival (ülésrend, idő, helyszín, hivatali öltözék) foglalkozó fejezet jogtörténeti emlékei a joghallgatók és gyakorló jogászok kulturális érdeklődését egyaránt kielégíthetik.

Az európai és magyar kötelmi, családi és öröklési jogban szimbólumok és rituálék sokasága jelent meg a különféle korokban, melyeket a szerző ugyancsak olvasmányosan, könnyen érthetően tár elénk. A néprajz és folklór iránt fogékony olvasók örömmel fognak olvasni a napjainkban mindössze egy-egy kisközségben és esküvőn megjelenő számos népszokásról, mint a háztűznézés, kézfogó, gyűrűváltás, csigacsinálás, perzselés, hétlófa, leánykapás, tuskóhúzás, csúfolás, babfazékdobás vagy a fenyőlakodalom, de olyan ma is használatos kifejezések eredetére is rábukkanhatunk, mint az áldomásívás, a macskazene vagy a szűrkitévés.

A peres eljárásokkal kapcsolatban a korai jogban közismert próbákat (tűz-, vas-, víz- és tüzesvas-próba) ismerteti a szerző, kiegészítve ezeket olyan kevésbé ismert bizonyítási eszközökkel, mint a boszorkánymérleg, az üstpróba, a sorshúzás vagy a tetemrehívás. Bár a perdöntő bajvívás a 15. században kikerült a rendes bizonyítási eszközök sorából, az esküre még ezután is találunk példát hazánkban. A kínvallatás szintén nem volt ismeretlen a magyar jogban, ahogy ezt a könyvben több eseten keresztül is olvashatjuk. A büntetőjog ugyancsak többféle jelképet és szokást tartogat, amit a mű utolsó fejezete tartalmaz. A csúf nőalakként ábrázolt büntetésről a megszegyenítő büntetéseken (kaloda, pellengér, szégyenpad, szégyenketrec, gúnyirat, meghurcolás, ekléziakövetés, világitás, önmeghazudtolás, szalmakoszorúval koszorúzás, hajlenyírás, pacalvetés, bélyegégetés) túlmenően a halálbüntetés módozatait (lefejezés, akasztás, karóba húzás, megkövezés, kerékbetörés, tűzhálál, vízbe fojtás, elevenen eltemetés, felnégyelés) ismerhetjük meg, számos magyar jogesettel alátámasztva.

Ahogy a szerző írja, a szimbólumok és rituálék nemcsak saját kultúránk, hanem a civilizáció megismeréséhez is elvezetnek bennünket. A jogi néprajz, jogi kultúrtörténet megismerése és kutatása az utóbbi években szerencsére nagy iramban bővül. A tudományterületek közötti párhuzamok megteremtésével hazánk és más államok jogi szokásainak gyökerei fedezhetőek fel, amivel nemcsak a kulturális és jogi örökség feléledése, hanem a hagyományok megőrzése is megvalósul. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint ez a kötet, mely az egyetemes és magyar jogi kultúrába egyaránt

betekintést nyújt. Összefoglalásként, általánosságban elmondható a könyvről, hogy teljes és átfogó történeti tablót ad a szimbólumok és rituálék magyar és külföldi jogi rendszerekben megjelenő formáiról, jellegzetességeiről. A bevezetésben röviden, de minden lényeges információt felsorolva a kutatót és az olvasót segíti a háttér közlésével. A szerző által felhasznált számtalan jogeset biztos és szakszerű alapot ad kutatásainak, melyet a fejezetek végi jegyzetekben található számtalan hivatkozás és a kötet végén megjelenő, rendkívül bő irodalomjegyzék tesz teljessé. A munka jól tagolt és képekkel gazdagon illusztrált, amit a szerző olvasmányos stílusa tesz teljessé. Összességében elmondható, hogy a rendkívül alapos és részletes olvasmány hasznos segédanyag mindazok számára, akik érdeklődnek a téma bármely szelele iránt.